

Петрик А.В.

студентка,

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІДВОДУ СУДДІ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Велике значення для дотримання норм закону, спрямованих на захист інтересів сторін та учасників господарського процесуального судочинства, а також для нормального виконання завдань правової держави мають положення закону, що визначають обставини, за наявності яких учасники процесу можуть скористатися правом на відвід судді. Питання про усунення особи від виконання обов'язків досить важливе, оскільки судова процедура вважається справедливою тільки тоді, коли вона спрямована на забезпечення верховенства права, законності, рівності учасників процесу перед законом і судом, змагальності, гласності та відкритості, а також неупередженості основних учасників процесу.

Дослідженню окремих питань відводу судді присвячено низку праць таких відомих вчених, як: Харитонova О.І., Подцерковний О.П., Васильєв С.В., Степанова Т.В., Чернадчук В.Д. та ін.

Відвід – це правовий інститут, тобто сукупність норм, які забезпечують об'єктивність та неупередженість осіб, які беруть участь у судовому розгляді справи.

Питання права на подання заяви про відвід судді є однією з гарантій законності здійснення правосуддя і об'єктивності та неупередженості розгляду справи. Дані гарантії закріплені в статтях 19, 129 Конституції України, ст. 4 Господарського процесуального кодексу України, ст. 7 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Безпосередньо питання відводу судді в господарських процесуальних відносинах регулюється ст. 20 Господарського процесуального кодексу України. Проаналізувавши дану норму відразу виникає питання, що слід розуміти під іншими обставинами, що викликають сумнів у неупередженості судді, адже дане положення не регламентоване законодавцем. Якщо звернутися до науково-практичного коментаря Мельника М.П. то можна дізнатися, що інші обставини, що викликають сумнів у неупередженості судді це:

- залежність судді від особи, яка бере участь у справі, або її представника,

- суддею надана публічна оцінка обставин справи, до закінчення її розгляду (виступи в засобах масової інформації тощо),
- попередня службова діяльність судді або учасників справи,
- перебування суддів в родинних стосунках при колегіальному розгляді справи судді.[4,с.78]

Проте, науково-практичний коментар не має обов'язкової сили, а носить лише рекомендаційний характер. Тобто при виникненні спору ми не зможемо послатися на такий документ.

В той самий час, відповідно до пункту 1.2.1. Постанови Пленуму ВГСУ від 26.12.2011 № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції», не є підставами для відводу суддів заяви, які містять лише припущення про існування відповідних обставин, не підтверджених належними і допустимими доказами, а також наявність скарг, поданих на суддю (суддів) у зв'язку з розглядом даної чи іншої справи, обставини, пов'язані з прийняттям суддями рішень з інших справ.

Тож що таке припущення, і що таке інші обставини, і де межа між ними, так і залишається незрозумілим.

Варто звернути увагу, на той факт, що підстави для відводу судді передбачені у ГПК України є найменш врегульованим питанням порівняно із цивільним, адміністративним та кримінальним процесами, оскільки у господарському процесі не передбачено такої підстави для відводу, як участь судді у попередньому вирішенні справи як свідка, експерта, перекладача, представника, секретаря судового засідання.

Отже, варто провести для більш детального розгляду цього питання доцільно здійснити аналіз тих норм (юридичних конструкцій), що регламентують питання відводу у КПК України, ЦПК України, ГПК України та КАС України.

Для проведення такого аналізу скористаємося критеріями Пашенко О. та запропонуємо наступний план [5, с. 54–59]:

1. Підстави відводу судді.
2. Момент подання заяви про відвід.
3. Порядок вирішення заяви про відвід.
4. Процесуальний документ, яким оформлюються наслідки розгляду заяви про відвід.
5. Можливість оскарження.
6. Наслідки відводу.

Отже, спільними (тобто такими, що визначені у всіх чотирьох кодексах) підставами відводу судді є:

а) попередня участь судді у розгляді справи. При цьому специфікою ГПК України є те, що судді може бути заявлений відвід, якщо він брав участь у розгляді цієї справи, у разі скасування рішення, ухвали, прийнятої за його участю;

б) наявність прямої чи побічної заінтересованості у результаті розгляду справи є спільною ознакою для КПК України, ЦПК України та КАС України, яка однак відсутня в ГПК України;

в) наявність родинних зв'язків з особами, які беруть участь у судовому процесі;

г) інші обставини, що викликають сумнів у неупередженості суддів;

г) у разі порушення порядку визначення судді для розгляду справи, встановленого автоматизованою системою документообігу в судах [3, с.35-36].

З цього можна зробити висновок, що питання відводу судді у процесуальному праві є неоднаково врегульованими законодавцем, хоча це є прямим порушенням ст. 129 Конституції України.

Ще одним, не менш важливим не доопрацюванням законодавця, на нашу думку, є те, що відповідно до ст. 20 ГПК, питання про відвід судді вирішується в нарадчій кімнаті судом у тому складі, який розглядає справу, про що виноситься ухвала. Заява про відвід кільком суддям або всьому складу суду вирішується простою більшістю голосів. У разі задоволення відводу (самовідводу) одному з суддів або всьому складу суду справа розглядається в тому самому господарському суді тим самим кількісним складом колегії суддів без участі відведеного судді або іншим складом суддів, який визначається у порядку, встановленому частиною третьою статті 2-1 ГПК. Тобто, суддя сам вирішує питання про власний відвід.

Судді зловживають наданим законодавцем повноваженням на розгляд свого ж відводу і часто не задовольняють таку заяву. А згідно із пунктом 1.2.5. Постанови Пленуму ВГСУ від 26.12.2011 № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції», слід розцінювати як зловживання учасником судового процесу своїми процесуальними правами, зокрема, подання ним другої і наступних заяв про відвід судді (суддів) господарських судів з одних і тих самих підстав (у тому числі з викладенням відповідної заяви в іншій стилістичній формі), або, хоча й з інших підстав, ніж у первісній заяві, але з таких, що з урахуванням обставин справи були або мали бути відомі заявникові під час подання ним первісної заяви, отже, повинні були зазначатися саме в ній. Тобто, право на неупереджений розгляд справи ще більше утискається.

Тож коректно викласти зміст підстав відводу судді, який прямо не дозволяв би останньому оцінювати за своїм переконанням обставини, які виникли і свідчать про упередженість суду, та сумнів заявника, а також приймати рішення на підставі власного розуміння і оцінки.

Також необхідно здійснити заміну суб'єкта, який повинен вирішувати заяву про відвід. Наприклад, віднести вирішення цього

питання до повноважень іншого судді суду, в якому розглядається справа.

Отже, на нашу думку, усунення недосконалості та суперечностей при формулюванні норм чинного законодавства, що регулюють відвід в сучасному господарському процесуальному праві, законодавцю потрібно врахувати наступне:

- необхідність оперативного та ефективного розгляду заяв про відвід та суб'єкти вирішення цієї заяви;
- необхідність надання права на оскарження ухвал про задоволення (незадоволення) заяв про відвід суддів;
- запобігання недобросовісного користування сторонами своїми правами шляхом заявлення учасниками процесу безпідставних та невмотивованих відводів;
- пошук шляхів, які б унеможливили існування суддівської упередженості чи зацікавленості при розгляді справи.

При пошуку шляхів вирішення таких недосконалостей найбільш вдалою видається модель, коли заяву розглядає голова відповідного суду або суд вищої інстанції, але у чітко визначені строки.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст.56
2. Постанова Пленуму ВГСУ від 26.12.2011 № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції»
3. Ануфрієва О.В. Інститут відводу судді в процесуальному праві України, «Вісник Вищої ради юстиції» № 4 (8) 2011, ст.35-42
4. Мельник П.В., Стоянов А.Д., Безрутченко С.М., Нескороджена Л.Л., Овчаров С.О. [та ін.], Науково-практичний коментар Господарського процесуального кодексу України, Київ, 2012, с.364
5. Пащенко О. Проблемні питання застосування відводів у цивільному, господарському та адміністративному процесі / Пащенко О. // Юридичний радник. – 2006. – № 5 (13). – С. 54-59.